

Carola van der Voort
Wim Matthijsse

Schrijven en dan?

Over schrijfopdrachten in de lees- en schrijfmethode *Succes!* en het geven van effectieve feedback op taalproductie

Succes! is een schriftelijke (papieren) lees- en schrijfmethode, ontwikkeld voor laagopgeleide en laaggeletterde volwassenen, die Nederlands als moedertaal of als tweede taal hebben en aanspreekbaar zijn in het Nederlands (een mondeling taalniveau van minimaal A2). De methode is geschikt voor mensen met een schriftelijk taalniveau tussen *Op weg naar Instroom* en 2F.

Succes! bestaat uit drie producten: *Themaboekjes*, *Taalhulp* en *Taalwaaiers*.

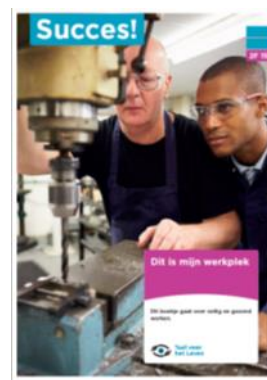
In dit artikel geven de auteurs tekst en uitleg en geven ze voorbeelden, van vrije schrijfopdrachten uit *Succes!* en van effectieve feedback op gemaakte opdrachten.

1 Themaboekjes

Een groot aantal themaboekjes (50 à 60), uitgesplitst naar niveau. Dit zijn *Op weg naar In-*

stroom, *Op weg naar 1F* en *Op weg naar 2F*. De thema's zijn verdeeld over *Dagelijks leven* en *Werk*. Het zijn verbruiks-

boekjes waar deelnemers in kunnen schrijven.

2 De Taalhulp

De Taalhulp is een product voor de begeleider en de deelnemer. In de Taalhulp staan aanwijzingen hoe een begeleider de deelnemer kan ondersteunen bij het leren schrijven en het versterken van zijn woordenschat. Ook bevat de Taalhulp aanwijzingen voor het geven van feedback op schrijfproducten met uitgewerkte voorbeelden per niveau, en als belangrijkste onderdeel: Taal-

kaarten rond een kleine 100 schrijfonderwerpen en schrijfproblemen. Op de voorkant staan voorbeelden en uitleg en op de achterkant oefensuggesties voor de begeleider. De voorkanten kunnen gekopieerd worden en door de deelnemer in zijn eigen map opgeborgen worden.

3 Taalwaaiers

Drie Taalwaaiers: een voor IN,

een voor 1F, een voor 2F. De Taalwaaier is een product voor de begeleider. Het is een hulpmiddel vergelijkbaar met een 'verf-kleurenwaaier' waarin per niveau alle thema's voor de deelnemers gepresenteerd worden en de bijbehorende taaltaken. (Deze Taalwaaiers worden gedrukt zodra alle boekjes klaar zijn.)

Veel schrijven van eigen vrije en functionele teksten staat centraal

Schrijven in Succes!

De boekjes van *Succes!* zijn volgens een vast stramien opgebouwd. In ieder boekje zitten twaalf opdrachten: op niveau

Instroom zes leesopdrachten, vier schrijfopdrachten, een spreekopdracht en een woordspel. Op niveau 1F en 2F zijn er

vijf leesopdrachten en vijf schrijfopdrachten.

Veel schrijven van eigen vrije en functionele teksten staat centraal.

De eisen die aan de schrijfproducten gesteld worden, zijn deels verwerkt in de opdrachten zelf en deels in de aanwijzingen voor de begeleider achterin de boekjes. Verdere aanwijzingen staan in de *Taalhulp*.

De schrijfopdrachten worden altijd mondeling voorbereid met een paar sturende vragen (verwerkt in de opdracht of in een 'denkballon'), bedoeld om het denkproces op gang te brengen. Ook stimuleren we de begelei-

ders om samen met de deelnemer vooraf een logische volgorde van de tekst te bespreken, evenals de woorden die erin moeten komen en de spelling van lastige woorden.

Twee voorbeelden van vrije schrijfopdrachten

OPDRACHT 1A

Ben je weleens iets kwijtgeraakt?
Kun je iets vertellen over wat je bent kwijtgeraakt?
Schrijf daarna je verhaal op.

- Hoe gebeurde het?
- Wat heb je toen gedaan?
- Kan het nog een keer gebeuren?

Ja, ik ben welles iets kwijtgeraakt.
Je kan zo alles opsommen.
telefoon, sleutels, kind.
ov. eclipcard, en nog meer andere
dingen, maar dat kan ik niet over
vertellen. Sommige zijn niet meer terug
gevonden ja maar.
dingen

OPDRACHT 7A ①

Stel dat je voor 1 dag een creditcard krijgt met 100.000 euro erop.
Je mag 12 uur lang kopen wat je wilt. Daarna moet je de creditcard teruggeven.
Het is nu 9.00 uur.

- Wat ga je kopen?
- Voor wie?
- Waar?
- Hoeveel kost het?

Schrijf hier een verhaal over.
Vertel eerst wat je wilt gaan schrijven.

2 Auto-), schoenen, kleren, juwelen, 100 boeken
tv. smart. en de alles wat mijn kind
wil hebben.

Na het schrijven: feedback

Feedback moet! Feedback brengt deelnemers verder, ondersteunt hen bij hun leerproces. Maar: feedback is niet hetzelfde als correctie. Feedback is gericht op verbetering. Het is niet hetzelfde als beoordelen; het gaat niet om de punten...

In *Succes!* propageren we feedback passend bij: de taak; is het taalgebruik en de opbouw van een tekst adequaat?

het niveau van de deelnemer; past de taakuitvoering bij zijn niveau? de leerwens; aan welke punten wil hij zelf werken?

Daarbij kiezen we voor een mix van *impliciete/indirecte feedback* en *expliciete/directe feedback*: alleen aangeven dat er iets niet helemaal goed is of ook de verbetering erbij geven. Centraal staat: wat werkt voor de deelnemer? Wat stimuleert hem, wat

vergroot zijn zelfvertrouwen, heeft hij wat aan een regel of alleen aan een goed voorbeeld? etc.

In de *Taalhulp* hebben we onze uitgangspunten voor effectieve feedback verder geformuleerd en een paar voorbeelden van feedback uitgewerkt. Daarbij baseren wij ons op literatuur en op de ervaring en traditie in het Nt2- en Nt1-onderwijs binnen de volwasseneneducatie.

Centraal staat: wat werkt voor de deelnemer? Wat stimuleert hem, wat vergroot zijn zelfvertrouwen?

Effectieve feedback: do's en don'ts

Bij een effectieve aanpak hoort volgens ons een 'holistische' start: als een tekst klaar is, volgt altijd eerst globale bespreking en reflectie op het proces en het product. De begeleider leest de tekst ook altijd eerst goed door voordat hij aan de bespreking begint.

Onze do's en don'ts op een rij:

1. Begin altijd met een compliment: 'Je hebt de opdracht goed uitgevoerd, de woordvolgorde is in bijna alle zinnen goed.' Of: 'Je gebruikt goede woorden.' Leg daarbij de relatie tussen wat goed ging en de persoonlijke leerdoelen van de deelnemer, bijvoorbeeld: 'Jij wilde je gegevens correct kunnen invullen op een formulier. Ik vind het geweldig dat je de straatnaam nu helemaal goed geschreven hebt!'
2. Bespreek hoe het schrijven ging: 'Staat er wat je wilde schrijven?'

Vraag of de deelnemer zelf kan aangeven wat hij moeilijk vond of waarvan hij vermoedt dat het niet helemaal goed is. Vraag hem ook om te vertellen wat hij wilde schrijven. Belangrijk: vraag de deelnemer aan welke woorden hij twijfelde, vraag hem ook

waarom hij het schrijft zoals hij het schrijft; dat laatste kan ook helpen om meer zicht te krijgen op de onderliggende oorzaken van het schrijfprobleem.

3. Corrigeer nooit in de tekst van de deelnemer.
4. Kies 1 à 2 verbeterpunten; bespreek dus niet alles.
5. Bespreek met de deelnemer per verbeterpunt hoe hij de tekst kan verbeteren.

Laat de deelnemer dit zelf doen. Leg soms wat uit, zeg iets voor, laat iemand zelf de fout ontdekken (via nalezen) etc.

6. Geef feedback, passend bij het niveau van de deelnemer. Gebruik zo weinig mogelijk grammaticale termen en zeker niet op *Instroom*-niveau. Zet alleen een grammaticale term in als dat je deelnemer verder helpt.

7. Geef nooit uitleg over een schrijfprobleem dat je niet eenvoudig uit kunt leggen.

8. Geef de feedback zo veel mogelijk in de ik-vorm, bijvoorbeeld: 'Ik kan dit niet goed lezen'.

Effectieve feedback: waar kun je allemaal naar kijken?

Na de eerste ronde met een globale bespreking volgt naar ons idee verdieping. De begeleider kiest samen met de deelnemer

een paar verbeterpunten en gaat daar verder op door.

In de *Taalhulp* hebben we een lijst van punten opgenomen waar hij dan op kan letten en een kleine honderd *Taalkaarten* met een beschrijving van een leerpunt en enkele oefensuggesties.

Punten waarop de begeleider feedback kan geven

1. Leesbaarheid/handschrift

Is de tekst leesbaar?

2. Inhoud

Is de informatie begrijpelijk? Is de boodschap duidelijk? Zullen anderen dat begrijpen? Staat alles erin wat de deelnemer wilde schrijven? Is de opdracht uitgevoerd?

3. Woordkeuze

Zijn de juiste woorden gebruikt? Is het taalgebruik passend? Bijvoorbeeld formele woorden in een formele tekst? Zijn de juiste standaardzinnen gebruikt, bijvoorbeeld: 'Hierbij solliciteer ik naar ...?'

4. Opbouw van de tekst

Is er een logische opeenvolging van zinnen? Is er een duidelijk begin en einde? Is er een titel? Zijn er (als dit bij de taak past) kopjes en alinea's? Is er een logische volgorde in de tekst, bijvoorbeeld van alinea's?

Zijn goede signaalwoorden gebruikt, zoals *omdat*, *maar*, *ten eerste*, *vervolgens*? Is de tekst een samenhangend geheel?

5. Spelling en interpunctie
Staan er hoofdletters en punten in? Zijn de belangrijkste woorden goed gespeld?

6. Grammatica

Lopen de zinnen? Zijn de zinnen goed geformuleerd? Is de woordvolgorde in de zinnen correct? Ontbreken er woorden?

Feedback: werken met de taalkaarten

In de Taalhulp vindt een bege-

leider zoals gezegd een hele reeks Taalkaarten rond allerlei schrijfproblemen met uitleg en oefensuggesties. Deze Taalkaarten kan hij gebruiken als hij een taalverschijnsel met een deelnemer wil bespreken. De bedoeling is uiteraard dat hij alleen die Taalkaarten gebruikt die horen bij de geselecteerde verbeterpunten. Een kopie van deze Taalkaarten kan de deelnemer vervolgens opnemen in een map waarin hij zijn eigen lesmaterialen bewaart. Bij de volgende schrijfofdracht kan er dan vooral gelet worden op de besproken

verbeterpunten en kan de betreffende Taalkaart weer ingezet worden, bij de feedback achteraf.

Feedback: een paar voorbeelden

Als steun voor de begeleider hebben we in de Taalhulp bij alle drie de niveaus enkele voorbeelden gegeven van feedback bij schrijfproducten.

Hieronder geven we hiervan twee voorbeelden; één op niveau Instroom en één op niveau 1F.

Niveau Instroom

OPDRACHT 1A

Ben je weleens iets kwijtgeraakt?

Kun je iets vertellen over wat je bent kwijt geraakt?

Schrijf daarna je verhaal op.

- Hoe gebeurde het?
- Wat heb je toen gedaan?
- Kan het nog een keer gebeuren?

ik meen fietssleutel kwijt
ik kon nit venden
ik meen portemonnee kwijt
maar ik had gake hda
gevonden

Feedback

Compliment

'Ik kan je verhaal goed begrijpen en je handschrift is duidelijk.'

Vraag

'Over welke woorden of zinnen ben je onzeker? Waar twijfel je over?'

Verbeterpunt

Spelling: *nit*, *wenden* en *meen* zijn niet goed gespeld.

Spreek deze woorden hardop uit. Probeer de woorden nog een keer te spellen.

Verbeterpunt

Grammatica:

'Er missen een paar woorden. Lees de opdracht nog eens en lees dan je eerste zin hardop: welke woorden missen bij jou? Schrijf ze erbij. Doe dat ook met de derde zin.

Lees dan de tweede zin hardop: welk woord mist? Schrijf het erbij. Doe dat ook met de laatste zin.'

Toelichting

Na een compliment op handschrift en inhoud is gekozen om te focussen op spelling en gram-

matica, omdat daar de grootste problemen zitten. Maak een keuze: kies voor spelling of grammatica.

1. Spelling

De spelling van de drie woorden *nit*, *wenden* en *meen* kan begrip van de lezer in de weg staan.

Het kan zijn dat deze deelnemer het verschil niet hoort tussen [e] en [i], [i] en [ie], [ee] en [ij]. Dat kan de oorzaak van de foute spelling zijn; het hoeft niet. Het is goed om met een paar woorden te testen of uw deelnemer de verschillen hoort. Zeg bij-
Niveau IF

voorbeeld *pet* en *pit* en vraag: zijn de woorden hetzelfde of niet? Zeg dan *pet* en *pet* en stel dezelfde vraag etc. Op die manier komt u erachter of de deelnemer de klanken kan onderscheiden.
2. Grammatica:

Het ontbreken van woorden is een basaal grammaticaal probleem en zal misschien ook bij het spreken tot uitdrukking komen. Daarom is dit heel belangrijk.

OPDRACHT 7A

Stel dat je voor 1 dag een creditcard krijgt met 100.000 euro erop.

Je mag 12 uur lang kopen wat je wilt. Daarna moet je de creditcard teruggeven.

Het is nu 9.00 uur.

- Wat ga je kopen?
- Voor wie?
- Waar?
- Hoeveel kost het?

Schrijf hier een verhaal over.

Vertel eerst wat je wilt gaan schrijven.

Buurt huis voorlezen en u-telefoon.
Di daar kan komen met vragen over veranderingen.
Het klussen met kinderen en het informatie
vertelen van het werk en de vóórt hield die er
hij hoort.
Maar waar ook de ouders kunnen zijn voor
diverse dingen met elkaar zo als een kopkoffie

drinken met elkaar, het klussen met elkaar
wat de een kan de ander, zo leer men ook
Beter in de buurt kunnen

Het zelf klussen voor de ander een maat zijn eigen
ding.

Feedback

Compliment

'Ik vind het een erg leuk idee. Je schrijft duidelijk voor wie het buurthuis is en wat je er kunt doen. Je handschrift is duidelijk.'

Vraag

'Over welke woorden of zinnen ben je onzeker? Waar twijfel je over?'

Verbeterpunt

Spelling

1 In de laatste zin is *iedereen* goed gespeld. In de eerste zin staat het niet goed. Verbeter het woord in de eerste zin.

2 In de eerste zin is *buurt* in *buurthuis* goed gespeld. Je spelt het woord twee keer niet goed. Verbeter deze woorden.

3 Er zijn een paar opvallende spellingfouten: *invormatie*, *vielighied*, *vertelen*, *vraagen* en *kinder*. We beginnen met de woorden *vraagen* en *vertelen*.

Toelichting

1 Na een compliment op handschrift en inhoud focust de feedback zich op een *deel* van de spelling.

2 Er is gekozen om vooral te focussen op open en gesloten lettergrepen (*vertelen*, *vraagen*) De *ei/ie* komt dan een volgende keer aan de beurt.

Carola van der Voort is inhoudelijk projectleider ontwikkeling *Succes!* en werkzaam bij de Vrije Universiteit Amsterdam.

Correspondentie: c.w.h.vander.voort@vu.nl. Tel. (020)5986575/0610817548

www.nt2.vu.nl

Wim Matthijsse is coördinator ontwikkeling *Succes!* En werkzaam bij Stichting Lezen&Schrijven.

Correspondentie: wim@lezenenschrijven.nl . Tel. 0653736341

www.lezenenschrijven.nl.

Meer informatie of *Succes!* inzien of bestellen: neem contact op met de auteurs of kijk op: www.taalvoorhetleven.nl/succes.